

в більшості господарств селян існує дефіцит з виробничими будівлями.

У весняні місяці з'являється можливість одержання в достатній кількості зеленого корму для молодняку свиней.

Особливість відгодівлі свиней в господарствах населення. В останні місяці зими та навесні в господарствах населення відчувається дефіцит зерна – основного корму для свиней. Крім того, в цей період ціни на концентровані корми досягають свого максимуму. Приватник купує молодняк свиней з таким розрахунком, щоб період відгодівлі припадав на кінець літа і на перші місяці осені, коли в його господарстві в достатній кількості наявні зернові.

До основних учасників торгівлі живою худобою без перебільшення можна віднести посередників. Хоча більшість науковців та урядовців відкидають їх існування в умовах функціонування ринків, як місць купівлі-продажу, все ж слід відмітити, що де існує торгівля, там створене підґрунтя для проведення спекулятивних операцій і, отже, формується середовище для функціонування посередницьких структур. І це аксіома ринкової економіки. Так, торгово-посередницькі структури, які здійснюють закупівлю сільськогосподарських тварин на стихійних ринках живої худоби, отримують значні доходи шляхом гри на вазі худоби, виході повноцінних м'ясних частин та ціні. Подібна ситуація характерна і для теперішнього часу, особливо при купівлі корови на молоко, чи молодняку свиней для відгодівлі. При цьому, укладена угода на ярмарку не має зворотної дії. Посередники, які діють на ринку живої худоби – це фахівці, які розуміються в особливостях відгодівлі сільськогосподарських тварин, ціновій ситуації на ринку м'ясної продукції і т.п.

Розвиток цивілізованого ринку живої худоби буде вигідним всім зацікавленим особам. Продавці будуть чітко знати, що отримують на ринку потрібну їм інформацію, і звільняться від впливу торгово-посередницьких структур. Покупці худоби, в свою чергу, будуть впевнені, що придбали тварин саме тої породи і продуктивності, що вони хотіли, пройшли ветеринарне обстеження і відповідним чином зареєстровані. Органи ветеринарної медицини будуть мати змогу відстежувати переміщення тварин, а місцеві органи отримують кошти до бюджету у вигляді місцевих зборів.

Література

1. Оносова І.А. Цільова функція якості: актуальність і перспективи розвитку для ринку м'ясопродуктів // Торговля і ринок України. – Донецьк: ДонДУЕТ, 2005. – С. 212-217.
2. Мороз Л. Розвиток терії та практики маркетингу в Україні // Маркетинг в Україні. – 2004. – № 6. – С. 41 – 42.
3. Свиноус І. В., Довбуш В. В. Роль і місце особистих селянських господарств в аграрному // Регіональні перспективи. – 2003. - № 4-5 (29-30). – С. 94-96.
4. Особисті підсобні господарства України – аналіз витрат та ефективності виробництва видів сільськогосподарської продукції / О. М. Шпичак, П. Т. Саблук, В. П. Ситник та ін. – К.: ДОД Інституту аграрної економіки УААН, 2001. – 236 с.
5. Юрчишин В., Сахацкий Н. К проблеме возрождения сельского хозяйства Украины // Экономика Украины. – 1999. – № 1. – С. 66-71.

Надійшла 12.12.2009

УДК 339.926:338(477)

О. А. ГЕЙМАН
НДЦ ІПР НАН України, м. Харків

МЕТОДИКА ВИЗНАЧЕННЯ КРАЇН ДОМІНАНТНОГО ВПЛИВУ ЗОВНІШНЬОГО ОТОЧЕННЯ НА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

В статті надані результати дослідження, спрямованого на відокремлення країн, що домінують впливають на тенденції розвитку економіки України.

The results of research, directed on the separation of countries which dominantly influence on a trend progress of economy of Ukraine, were given in the article.

Ключові слова: вплив зовнішнього оточення, розвиток економіки України.

Останнім часом аналіз процесів розвитку більших відкритих складних систем (країн, регіонів, підприємств) і його наслідків став однією з найважливіших проблем, що займають вчених і практиків різних країн світу.

Особливу актуальність в умовах зростання науково-технічного прогресу, бурхливого розвитку глобального світового ринку, підвищення ступеня мінливості й слабкої передбачуваності проявів зовнішнього середовища придбали проблеми економічного розвитку держав.

Метою даної статті є надання результатів дослідження, спрямованого на виокремлення країн, що

домінантно впливають на тенденції розвитку економіки України.

Аналіз робіт закордонних і українських учених, працюючих в області дослідження процесів розвитку держав і великих світових регіональних утворень [1 – 8] показав, що як найважливіший індикатор економічного розвитку звичайно виділяється валовий внутрішній продукт (ВВП) на душу населення.

З огляду на той факт, що для аналізу й моделювання процесу економічного зростання системи необхідно розглядати не тільки найважливіші індикатори макроекономічного розвитку у вартісному, але й у темповому вираженні. В даному дослідженні для оцінки й моделювання тенденцій економічного розвитку України як його індикативний простір виступають:

- 1) ВВП на душу населення у вартісному вигляді для відбиття загальної тенденції розвитку процесу;
- 2) темпи зростання ВВП на душу населення для дослідження якісних аспектів тенденцій розвитку економіки України й стійкості сформованих закономірностей.

Розглядаючи економіку України як складну відкриту систему, ґрунтуємося на передумові про те, що тенденція її розвитку являє собою результат синергетичного сполучення зовнішніх і внутрішніх джерел даного розвитку. Як подібні джерела в дослідженні виділені:

- джерела зовнішнього оточення: країни Європейського Союзу, світового співтовариства, країни Союзу Незалежних Держав (СНД);
- джерела внутрішнього середовища: галузі економіки України, що надають домінуючий вплив на тенденції розвитку країни.

Для визначення країн домінуючого впливу зовнішнього оточення на тенденції розвитку економіки України пропонується методика, взаємозв'язок етапів якої наведено на рис. 1. Інформаційною базою досліджень виступають динамічні ряди показників ВВП на душу населення й темпів зростання даного показника по країнах світу за період 1969 – 2007 гг. [11, 12].

Розглянемо зміст кожного із етапів запропонованої методики.

1 етап. Метою першого етапу методики виступає визначення груп країн, що формують глобальні тенденції розвитку світового ринкового простору, який виступає зовнішнім середовищем для України, що, на думку І. Ансоффа, відіграє суттєву роль при формуванні стратегії й тактики поведінки відкритої соціально-економічної системи в часі [9]. У зв'язку з тим, що Україна як самостійна держава виступає структурною складовою загальносвітової ринкової системи, тенденції розвитку світового ринку, поза сумнівом, визначають і тенденції розвитку нашої країни.

Виокремлення груп країн зовнішнього оточення, які впливають на процес розвитку економіки України, пропонується здійснювати на основі сполучення результатів роботи двох фільтрів:

Рис. 1. Взаємозв'язок етапів методики визначення країн домінуючого впливу зовнішнього оточення на тенденції розвитку економіки України

1 фільтр – визначення країн суттєвого впливу на основі аналізу кількісних і якісних характеристик їхнього внеску в загальносвітовий розвиток на основі аналізу показника питомої ваги ВВП у загальній обсяг ВВП світу;

2 фільтр – визначення груп країн суттєвого впливу на економіку України на основі аналізу

показника обсягу експорту.

За критерієм максимізації питомої ваги ВВП країни в загальному обсязі ВВП світу виділено основних гравців світового ринку, а саме: США, Японію, Європейський Союз (ЄС-27), Китай і Росію (табл. 1).

Таблиця 1

Питома вага ВВП країн у загальному обсязі ВВП світу

Період	США	Японія	ЄС-27	Китай	Росія	Сукупна пит. вага
1971-1980	0,30	0,15	0,31	0,01	0,02	0,788
1981-1990	0,30	0,16	0,29	0,02	0,02	0,781
1991-2000	0,30	0,16	0,27	0,03	0,01	0,769
2001-2007	0,30	0,14	0,25	0,05	0,01	0,756

Як видно з даних табл. 1, виділені країни формують близько 80% світового валового внутрішнього продукту. Однак вони не однорідні за ступенем свого внеску у ВВП світу. Так, Китай і Росія мають найменші значення даного показника, але вони включені в дослідження через високі темпи їх економічного зростання й посилення політичного положення на регіональних і світових ринках в останнє десятиріччя, що дозволяє зробити висновок про появу нових світових гравців (табл. 2) [10 – 12].

Таблиця 2

Темп зростання ВВП країни

Період	США	Японія	ЄС-27	Китай	Росія
1971-1980	3,22	4,50	2,99	6,28	3,09
1981-1990	3,28	4,14	2,39	9,35	2,48
1991-2000	3,28	1,21	2,15	10,45	-3,61
2001-2007	2,43	1,97	2,06	9,79	5,75

Для аналізу тенденцій розвитку виділених країн розглянемо динаміку зміни ВВП на душу населення у вартісному вираженні (рис. 2).

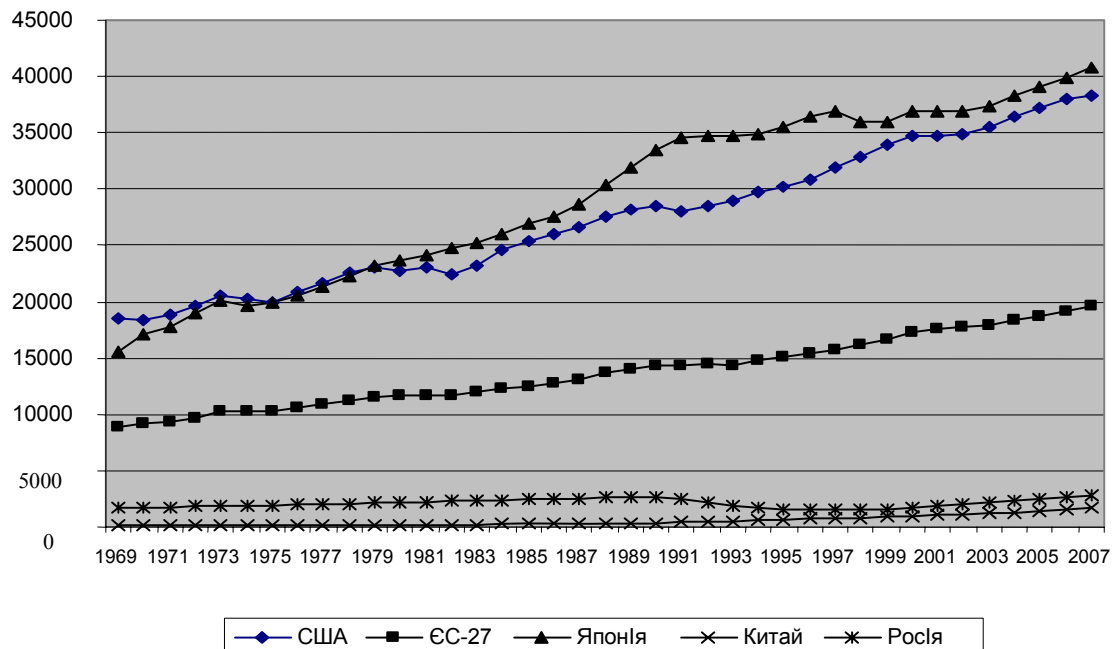

Рис. 2. Динаміка зміни ВВП на душу населення країн (\$ США)

Аналіз графіків зміни значень ВВП на душу населення виділених країн (рис. 2) дозволяє констатувати висхідну тенденцію зміни показника, але в різних об'ємних значеннях. Закономірно виділилися три кластери держав:

1 кластер – країни з високими об'ємними значеннями ВВП на душу населення: США (37419,41 \$ США) і Японія (39683,24 \$ США);

2 кластер – наддержавне об'єднання – Європейський Союз, що характеризується середніми об'ємними значеннями показника (19072,75 \$ США);

3 кластер – країни з невисокими об'ємними значеннями ВВП на душу населення: Китай (1566,251 \$ США) і Росія (2571,843 \$ США).

Аналіз якісних особливостей розвитку будь-якого економічного процесу вимірюється за допомогою системи виділених дослідником характеристик, основу якої становлять різноманітні індекси. Для аналізу особливостей розвитку виділених країн у даному дослідженні пропонується використовувати ланцюговий темп зростання ВВП на душу населення. На рис. 3 представлено графік зміни даного показника по аналізованих країнах.

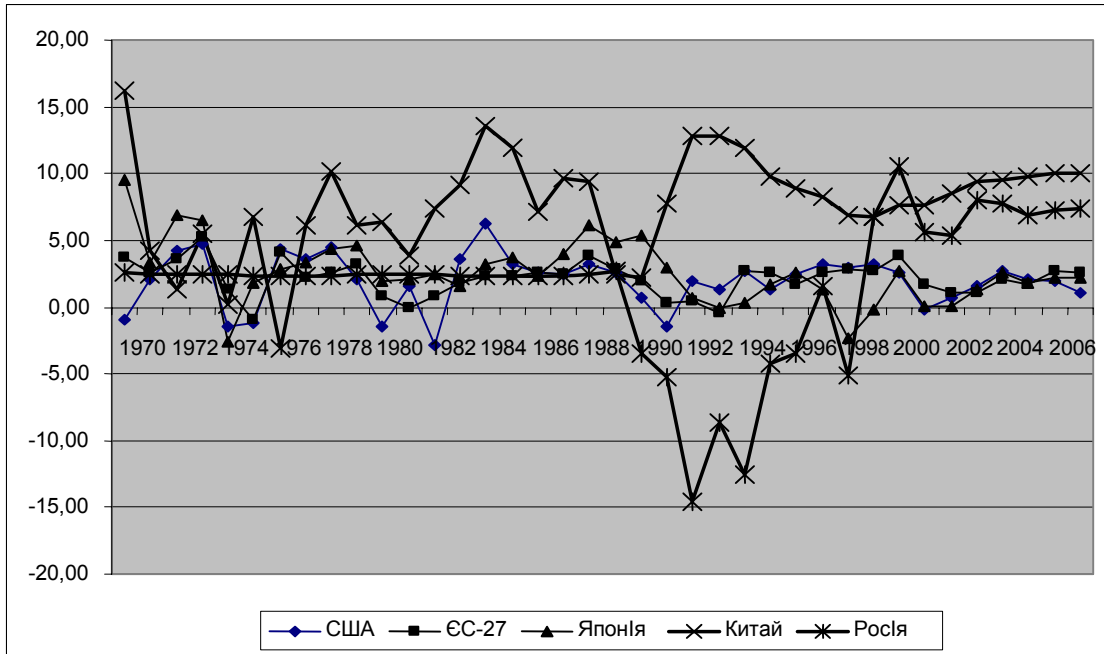

Рис. 3. Графік зміни значень темпів зростання ВВП на душу населення (\$ США)

Зміни даних показників характеризують очевидну картину різної стійкості розвитку виділених країн. Як критерій стійкості процесу пропонується аналізувати дисперсію значень ВВП на душу населення (табл. 3).

Таблиця 3

Дисперсія значень ВВП на душу населення, %

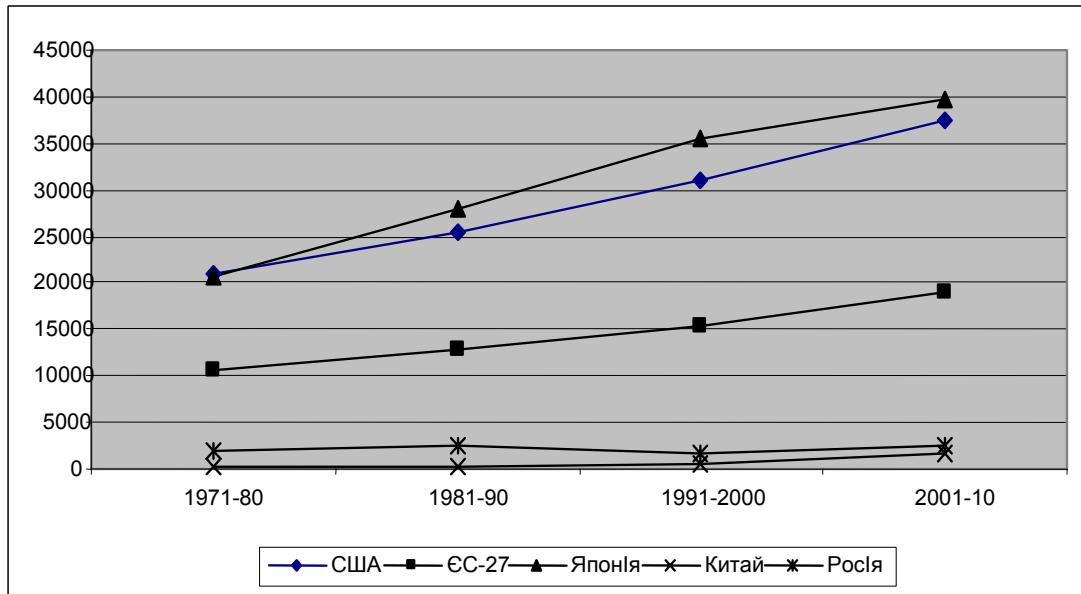
Період	США	ЄС-27	Японія	Китай	Росія
1971-1980	6,587903	3,091259	7,137167	14,94164	0,003821
1981-1990	5,430323	1,166915	2,238425	14,84004	3,422267
1991-2000	2,035948	1,93131	2,702201	5,561552	62,72603
2001-2007	0,975174	0,888474	1,101733	1,006034	2,517864

Так, темпи зростання ВВП на душу населення США, Японії й країн Євросоюзу мають односпрямовану тенденцію зміни, що відбиває циклічні ефекти розвитку світового ринкового простору й супроводжується невисокими коливаннями значень, загасаючими до кінця аналізованого періоду. Це свідчить про те, що на тлі позитивної тенденції стійкості процесу розвитку в даних країнах протягом чотирьох десятиліть формуються негативні тенденції вповільнення темпів зростання найважливішого макроекономічного індикатора, що може бути розцінене як джерело виникнення кризових явищ на світовому ринку. Тенденції зміни темпів зростання ВВП на душу населення Росії й Китаю характеризуються явно вираженою нестійкістю, однак ця нестійкість має різну природу. Так, якщо для Росії період до 1989 р. характеризується стійкими темпами розвитку (темп зростання в середньому становив 2,3), підтримуваними ідеологією соціалістичного ведення господарства, то даний період для Китаю можна діагностувати як високо нестійкий.

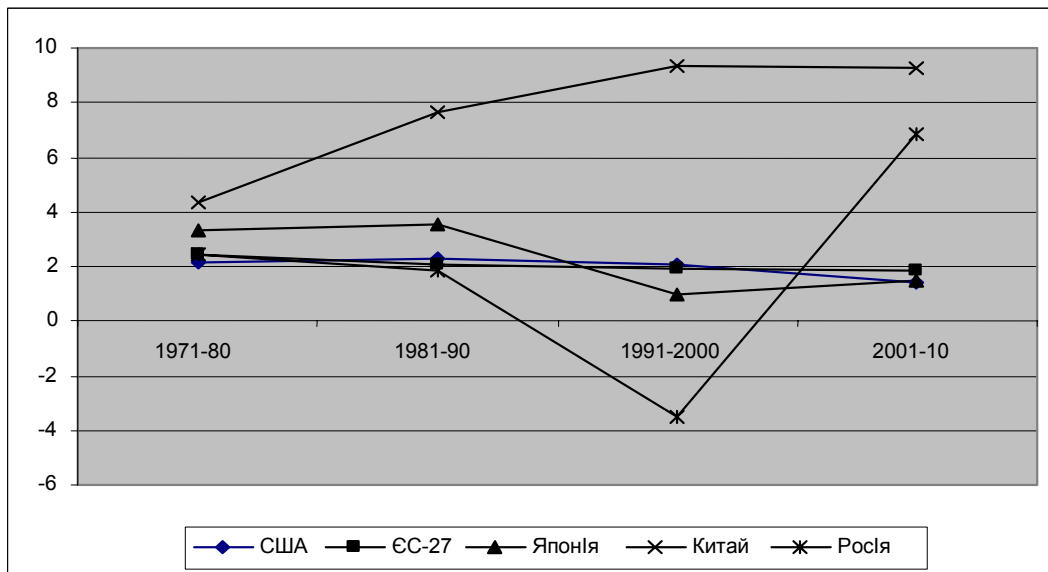
Темпи зростання даного показника збільшуються, але мають стохастичну природу, що характеризується періодами різкого зростання й падіння. Починаючи з 1990 р., протягом десяти років тенденція розвитку темпу зростання ВВП на душу населення для Росії відбиває її системну кризу, викликану зміною політико-економічної орієнтації даної держави, що підтверджує високе значення

коефіцієнта дисперсії. Останнє десятиріччя для Росії характеризується зародженням передумов стійкого висхідного розвитку держави, що характеризується високими темпами зростання. Для Китаю період 1991 – 2007 рр. також є періодом підвищення стійкості розвитку, про що свідчать рис. 3 і табл. 3.

З метою визначення основних тенденцій (аттракторів) розвитку зовнішнього середовища України із системних позицій проаналізуємо графіки зміни показників ВВП і ВВП на душу населення країн домінантного впливу (рис. 4).

а) графік зміни ВВП на душу населення, (дол. США)

б) графік зміни темпу зростання ВВП на душу населення

Рис. 4. Динаміка зміни аналізованих показників

Аналіз представлених динамічних змін дозволяє зробити такі висновки:

- 1) тенденції зміни показника ВВП на душу населення мають:
 - для США, Японії й країн Євросоюзу явно виражений висхідний вектор розвитку, що відбиває позицію домінуючих гравців на світовому ринку;
 - для Росії й Китаю – слабковисхідний вектор розвитку, що характеризує країни національних економік, які бурхливо трансформуються;
- 2) тенденції зміни показника темпів зростання ВВП на душу населення мають:
 - для США, Японії й країн Євросоюзу слабкоспадний вектор розвитку, що свідчить про виникнення латентних кризових явищ в економіках даних держав;
 - для Китаю – стрімко висхідний вектор розвитку, що характеризує виникнення й поступове зміцнення нового потенційно активного гравця на світовому ринку;

– для Росії – хитливо висхідний вектор розвитку, що відбиває активного гравця світового ринку, який володіє потенційними й реальними можливостями подолання в короткий історичний строк історичних біфуркацій;

3) тенденції зміни аналізованих показників (рис. 3, 4) країн домінантного впливу мають нелінійний характер, що характеризує нелінійну природу зміни світового простору, а, отже, і зовнішнього середовища України.

Таким чином, у результаті роботи першого фільтра як країни, що роблять суттєвий вплив на тенденцію розвитку світового ринкового простору, виділено США, Японію, ЄС-27, Росію, Китай.

У рамках роботи другого фільтра проведемо аналіз обсягу експорту товарів і послуг України в різні країни світу [14]. Питому вагу експорту України в країни світового ринкового простору наведено в табл. 4, графік зміни даного показника представлено на рис. 5.

Таблиця 4

Питома вага експорту товарів України в групі країн світу

Країна	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Всього	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
Країни СНД	0,29	0,24	0,26	0,26	0,31	0,33	0,38	0,36
Європа	0,35	0,36	0,40	0,36	0,32	0,33	0,30	0,29
Азія	0,24	0,28	0,23	0,25	0,25	0,21	0,21	0,23
Африка	0,05	0,06	0,05	0,05	0,07	0,06	0,06	0,06
Америка	0,06	0,05	0,05	0,08	0,05	0,07	0,05	0,06

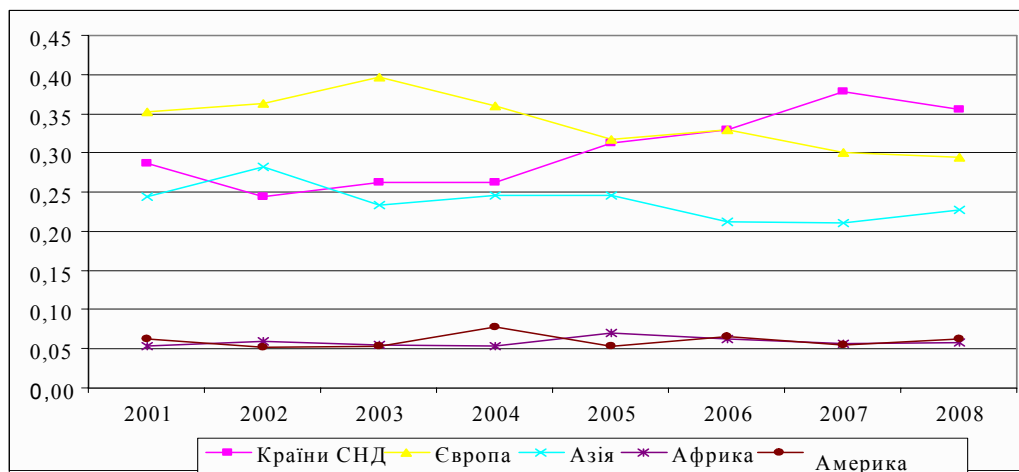

Рис. 5. Графік зміни значень питомої ваги експорту товарів України в різні групи країн світу

Аналіз наведених значень (табл. 4, рис. 5) дозволяє зробити висновок, що найбільша питома вага експорту Україна – в країнах Європи (29 – 40%), СНД (24 – 38%), Азії (21 – 28%). Однак тенденції експорту в дані групи країн різні. Так, якщо вектор розвитку експортних операцій у країни СНД має явно висхідний характер, то експортні взаємини з країнами Європи та Азії мають спадний характер. Експорт у країни Америки та Африки становить тільки 5 – 7%, що свідчить про несуттєвий вплив даних груп країн на тенденцію розвитку нашої держави.

Зіставляючи результати роботи двох фільтрів, можна зробити висновок, що як групи країн домінантного впливу на процес розвитку України виділено країни СНД, Європи й Азії.

2 етап. Цільовою спрямованістю другого етапу методики (див. рис. 1) є визначення країн зовнішнього оточення України, що відносяться до виділених на першому етапі груп, які найбільш суттєво впливають на формування тенденцій розвитку України. Для досягнення даної мети в роботі пропонується використовувати такі фільтри:

3 фільтр – визначення країн домінантного впливу за критерієм максимізації обсягу експорту України;

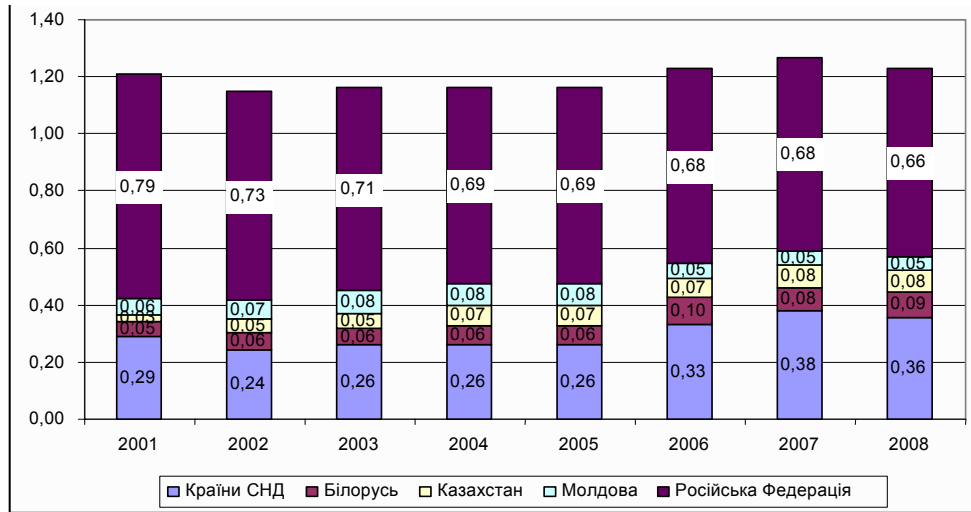
4 фільтр – усунення сильно взаємозалежних у тенденціях свого розвитку країн.

Аналіз питомої ваги обсягів експорту України в конкретні країни виділених раніше груп дозволив зробити такий висновок:

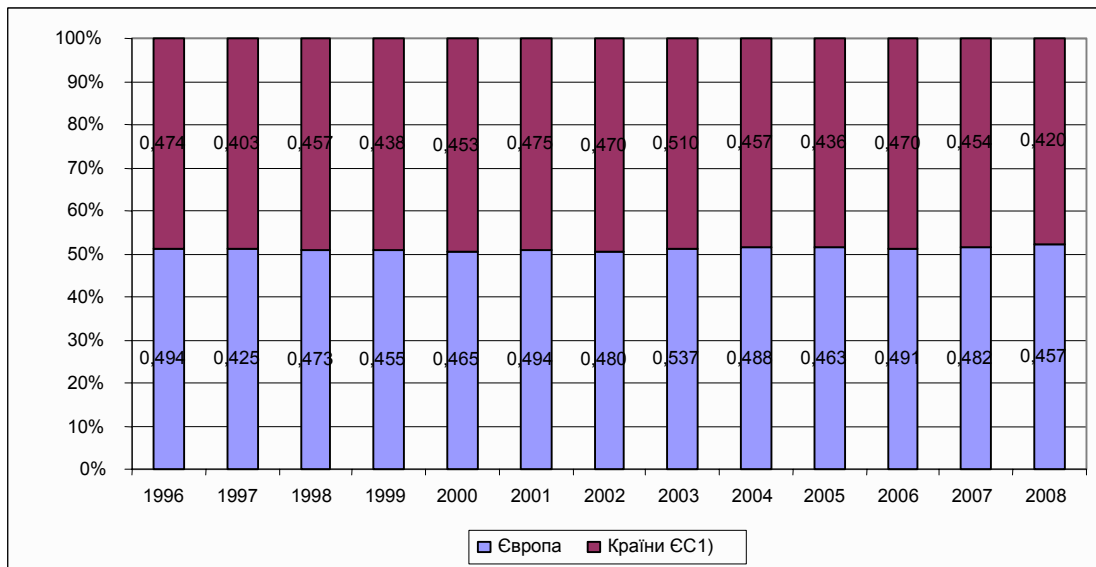
1) у групі країн СНД країнами домінантного впливу виступають Росія (65 – 71% експорту), Білорусь, Казахстан, Молдова (5 – 7% експорту) (рис. 6а);

2) у групі країн Європи домінуючим об'єднанням виступає наддержавне об'єднання ЄС-27 (42 – 51% експорту) (рис. 6б);

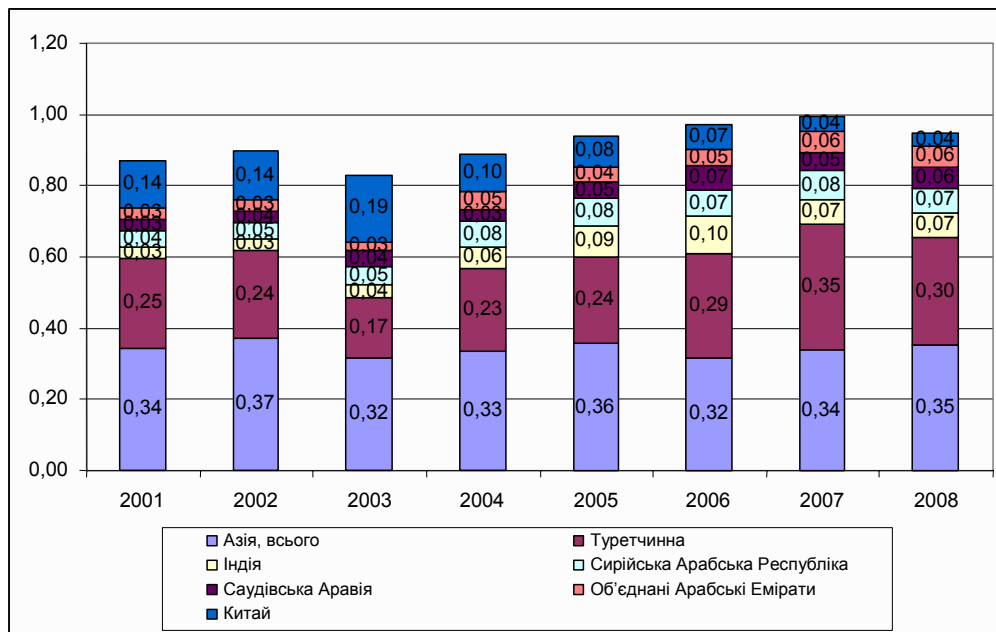
3) у групі країн Азії домінуючими виступають країни: Туреччина (25 – 30% експорту), Китай (4 – 13% експорту), Індія, Саудівська Аравія, Сирія, ОАЕ (3 – 7% експорту) (рис. 6в).

а) питома вага експорту в країни СНД

б) питома вага експорту в країни Європи

в) питома вага експорту в країни Азії

Рис. 6. Питома вага експорту України в країни світу

Таким чином, у результаті роботи третього фільтра виділено такі країни домінантного впливу на тенденції розвитку економіки України: Росія, ЄС-27, Туреччина й Китай.

Для визначення остаточного обґрунтованого набору країн домінантного впливу проведемо кореляційний аналіз тісноти зв'язку між тенденціями розвитку виділених країн. У табл. 5 наведено матрицю парних коефіцієнтів кореляції.

Таблиця 5

Матриця парних коефіцієнтів кореляції

Змінна	Кореляції Виділені кореляції є значимими на рівні $p < ,05000$ N = 39				
	Росія	Україна	Туреччина	Китай	ЄС- 27
Росія	1,00	0,82	0,20	0,16	0,20
Україна	0,82	1,00	-0,34	-0,42	-0,35
Туреччина	0,20	-0,34	1,00	0,99	0,98
Китай	0,16	-0,42	0,99	1,00	0,95
ЄС-27	0,20	-0,35	0,98	0,95	1,00

Аналіз наведених результатів (табл. 5) показав, що між Китаєм і Туреччиною існує сильна мультиколінеарність, для усунення якої в подальшому дослідженні виключаємо Туреччину, тому що вона має менше значення коефіцієнта з Україною.

Таким чином, сполучаючи результати роботи третього й четвертого фільтрів, як країн, що роблять сильний вплив на загальну тенденцію розвитку економіки України, виділяємо: Росію, ЄС-27 і Китай. Отримані результати можуть бути використані для розробки моделі впливу зовнішнього середовища на тенденції розвитку економіки України.

Література

1. Лукашевич И. В. Теории длинных волн и проблемы научно-технического прогресса. – СПб., 1993.
2. Рязанов В. Т. Экономическое развитие России. XIX-XX вв. – СПб., 1998.
3. Румянцев С. Ю. Длинные волны в экономике: многофакторный анализ. – СПб.: Изд-во С.-Петербур. Ун-та, 2003. – 232 с.
4. Якість економічного зростання: Пер. з англ. / В. Томас, М. Дайламі, А. Дарешвар та ін.; Наук. ред. пер. О. Кілієвч. – К.: Видавництво Соломії Павличко "Основи", 2002. – 350 с.
5. Dollar David and Aart Kraay. Growth Is Good for the Poor. Working Paper, World Bank, Policy Research Department, Washington, 2000.
6. Wolfensohn James D. Proposal for a Comprehensive Development Framework, World Bank, Washington, 1998.
7. World Bank. World Development Indicators. Washington, D.C., 2005.
8. World Bank. World Development Report 2005/2006. Washington, D.C., 2006.
9. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия.– СПб.: Питер, 1999.– 416 с.
10. <http://www.transparency.org.ru> – Центр антикоррупционных исследований и инициатив «Трансперенси Интернешнл - Р».
11. <http://econ.worldbank.org> – Сайт Всемирного банка.
12. <http://www.ebrd.com> – Сайт Европейского банка реконструкции и развития.
13. Квартальні розрахунки валового внутрішнього продукту України за 2001 –2007 роки. Статистичний збірник / Державний комітет статистики України. – Київ, 2008. – 162 с.
14. <http://www.ukrstat.gov.ua> – Сайт государственного комитета статистики Украины.
15. <http://www.me.gov.ua>

Надійшла 14.12.2009